

Historia

Autor: Administrator
29.07.2008.
Zmieniony 28.04.2010.

Z PREHISTORII

Najstarsze ślady osadnictwa odkryte w regionie Głogowa Małopolskiego pochodzą z okresu neolitu, czyli młodszej epoki kamiennej - 4500 - 1800 lat p.n.e. Ludność neolitu prowadziła już osiadły tryb życia i zajmowała się rolnictwem. Wytworzyła zatem wysoki poziom kultury materialnej.

W epoce brązu czyli od 1800 - 700 lat p.n.e. panowała tu kultura mierzanowicka, trzcieniecka i łużycka - uznawana za kulturę prasłowian. W Budach Głogowskich, Ranizowie i Jasionce stwierdzono istnienie cmentarzysk ciałopalnych. Epoka żelaza, czyli około 700 lat p.n.e. pozostawiła tu dalsze ślady bytności człowieka. Na podstawie znalezisk można przypuszczać, że ta część Polski przeżywała wówczas ekspansję różnych ludów - swoje ślady pozostawili tu Scytowie, Celtowie, a także Hunowie.

Bardzo intensywnie rozwijało się tu osadnictwo w okresie wpływów rzymskich I - IV w. n.e., związane z tzw. kulturą przeworską. Znano tu wówczas wytop żelaza i wytop stali, zajmowano się też obróbką bursztynu. Liczne znaleziska monet rzymskich dowodzą przebiegu traktów komunikacyjnych i zarazem kontaktów handlowych z południem Europy. Wkrótce po najeździe Hunów u schyłku IV wieku plemiona słowiańskie podniosły się z upadku i już we wczesnym średniowieczu istniały tu duże skupiska ludności, a obok osad pojawiły się warowne grody. RYS HISTORYCZNY MIASTA

Interesujący jest fakt powstania miasta Głogów. Otóż zaistnienie tego miasta nie poprzedzało istnienie osady, ani nawet wczesnośredniowiecznego grodziska. Jeszcze początkiem XVI wieku na terenie przyszłej lokacji szumiała prastara Puszcza Sandomierska, a potem nastąpiła nieoczekiwana zmiana...

Założycielem miasta, jest Krzysztof Głowa z Nowosielec herbu "Jelita". W 2 połowie XVI w. był on właścicielem Gumnisk, Kielanówki, Bzianki, Rudnej, Przybyszówki, Nowosielec, Lipnicy. Ponadto pełnił on w 1569 roku funkcję lustratora dóbr królewskich w województwie kijowskim, w latach 1572-1574 był sekretarzem króla Zygmunta Augusta. Stefan Batory obdarzył go godnością kasztelana połanieckiego. Był to niewątpliwie człowiek wykształcony posiadający szersze horyzonty myślowe, o czym świadczą założenia architektoniczne nowo lokowanego miasta.

Dnia 23 IV 1570 roku Krzysztof Głowa z Nowosielec herbu "Jelita" wydał w Przybyszówce dokument na mocy którego w lesie rudzieńskim przy rozgałęzieniu szlaków wiodących do Sandomierza i do Kolbuszowej nad rzeką Szlachciną miało powstać miasto noszące nazwę Głowów. Miasto to miało zostać założone na tzw. "surowym korzeniu". Miało to być pierwsze w Polsce miasto nowoczesne, czyli przestronne oparte na założeniach architektury renesansu, z którą być może spotkał się w czasie swoich podróży po Europie jego właściciel. Równocześnie Głogów miał stanowić konkurencję dla średniowiecznego Rzeszowa.

Założenia urbanistyczne Głowy były nad wyraz śmiałe: wyznaczono w środku miasta kwadratowy rynek o boku 168 m, na którym wymierzono 40 placów pod budowę domów o dwuspadowych dachach. Na rynku miał powstać ratusz. Z rynku rozchodziły się ulice na cztery strony świata. Głowa wyznaczył również miejsca pod ogrody mieszczańskie po 15 mórg gruntu każdy, pod plebanię i kościół, łaźnię, szpital, młyn na Szlachcinie, słodownię czyli browar oraz folwark pański, który z czasem zamienił się w dzielnicę przeznaczoną dla Żydów i nazwaną "Pod Bożnicą". Wyznaczył również ulice poprzeczne w stosunku do głównych. W sumie Krzysztof Głowa zakładał, że miasto liczyć będzie około 200 domów.

Miasto miało rządzić się prawem magdeburskim. Nad porządkiem w mieście miało czuwać czterech rajców, z których dwóch obierać mieli z pośród siebie sami mieszczanie, a dwóch pozostałych właściciel miasta. Z tych czterech rajców - ludzi statecznych, bogobożnych, cnotliwych i znających prawo magdeburskie - jeden przez miesiąc miał być burmistrzem, po nim godność tę piastował następny. Organem sądowniczym w mieście był sąd ławniczy złożony z wójta i siedmiu przysiężników czyli ławników. Do tego sądu należało sądownictwo cywilne i karne. Wyroki sądu były jednak prawomocne tylko w mniejszych sprawach. Prawo miecza, czyli potwierdzenie kary śmierci zależało od pana miasta. Przeciw rozporządzeniom urzędu burmistrzowsko - radzieckiego i wyrokom sądu ławniczego można się było odwołać do pana miasta. Rozporządzenia tych organów obowiązywały na terenie miasta i poza nim na terenach należących do pana miasta. Jedynie Żydzi zależni byli od sądu zamkowego. Ponadto Krzysztof Głowa zwolnił mieszkańców miasta na 20 lat z płacenia podatków, dał prawo warzenia piwa,

gorzałki, miodu. Zezwolił na ustawienie jatek rzemieślniczych: rzeźniczych, piekarskich, szewskich i innych. Ustanowił również: " Jarmarki też dwa do roku mieć będą tj. jeden na święta św. Jana Chrzciciela, a drugi na św. Agnieszki, na które będziemy im powinni przywilej od króla Jegomości wyjednać. Dzień w tygodniu targowy będą miewać wtorkowy…" Przywilej ten zatwierdził król Stefan Batory dokumentem wydanym w Lwowie 31 maja 1578 roku.

Po śmierci swojego Krzysztofa Głowy oraz jego żony Chrystyny z Paniowa Głogów dostał się jako prawdopodobnie darowizna króla dla Mikołaja Spytki Ligęzy z Bobrku herbu "Półkozic" , kasztelana Sandomierskiego, starosty Bieckiego, Ropczyckiego i Żydaczowskiego. On to między innymi fundował w Rzeszowie kościół O.O. Bernardynów, kościół parafialny w Świlczy.

Mikołaj Spytek Ligęza uczynił wiele dobrego dla swoich nowych włości. Jemu to Głogów zawdzięcza swój prężny jak na owe czasy rozwój. Zaraz na wstępie swego panowania zatwierdził on wszystkie przywileje nadane przez Głowę oraz nadał nowe domagając się w nich, by mieszczanie zakładali nowe cechy. Zobowiązał mieszczan do obrony miasta oraz posiadania broni palnej. Po wielkim najeździe Tatarów w 1624 roku kazał Głogów otoczyć wysokim wałem i parkanem , ulice zakończył bramami , następnie miasto otoczył wodą , kopiąc w tym celu dookoła niego stawy. Resztki tych umocnień są jeszcze dziś widoczne w starej części miasta oraz w określeniach tych terenów w słowniku rdzennych Głogowiaków (na zawalu, na księżym, czy za bruną). Na wałach znajdowały się baszty , do obrony których przeznaczone były specjalne cechy. Ponieważ przy budowie fortyfikacji musiano liczyć z warunkami topograficznymi terenu , dlatego też został zmieniony dotychczas regularny plan miasta.

Wielką zasługą Ligęzy dla Głogowa było założenie i wybudowanie swoim sumptem kościoła parafialnego. Kościół ten był drewniany, z mурowanym atrium , pokryty gontem . W środku znajdowała się loża dla kolatora i patrona kościoła oraz sześć ołtarzy. W wieży obok kościoła na cmentarzu znajdowała się dzwonnica z 3 dużymi dzwonami. Kościół został poświęcony 20 kwietnia 1630 roku. Ligęza utworzył na mocy dokumentu erekcyjnego Parafii Głogowskiej , wydanego w początku 1606 roku odpowiednie beneficjum, w skład którego wchodziło około łana pola oraz stawy rybne, ogrody i łąki. Do parafii należały miasto Głogów oraz wsie: Styków , Wólka i nieistniejąca już Ogniwna. Pierwszym proboszczem został ks. Łukasz Matjaszowski.

Mikołaj spytek Ligęza był również fundatorem szpitala dla ubogich wybudowanego w 1631 roku tuż obok kościoła . W szpitalu mogło mieszkać 12 ubogich z Parafii Głogowskiej. Uposażył go w pola i ogrody, oraz zobowiązał okoliczne wioski do świadczeń na rzecz szpitala. Ponadto Ligęza zapisał na rzecz szpitala znaczne sumy pieniężne z przeznaczeniem na czynsz , ubrania , obuwie i wyżywienie. Przebywający w szpitalu nie mogli być zmuszani do żadnych robót miejskich , mogli być natomiast używani do utrzymania porządku w kościele. Ligęza zabezpieczył istnienie szpitala w razie zmiany właścicieli miasta zobowiązując magistrat i proboszcza do zwrócenia się w razie kłopotów do ks. biskupa krakowskiego.

Również Ligęzie Głogów zawdzięcza swój pierwszy ratusz wybudowany w 1636 roku. Po wybudowaniu ratusza oddał go Ligęza na własność miasta Głogowa, wydając w tym celu w Rzeszowie 14 maja 1636 roku akt w którym zobowiązał swoich następców do odbudowy ratusza w razie jego zniszczenia. Była to budowla drewniana z wieżą zwieńczoną chorągiewką. Mieścił się w nim zajazd oraz karczma z wyszynkiem i możliwością noclegu. Wokół ratusza w podcieniach znajdowały się jatki cechowe. Przed ratuszem stał pręgierz . Otaczał również Ligęza opieką rzemiosło . To za jego czasów powstał drugi ,po cechu szewskim powstałym w 1598 roku , cech tkacki który powstał na mocy dokumentu z 2 czerwca 1635 roku .Cech ten istniał do 1833 roku.

Po śmierci Mikołaja Spytki Ligęzy w 1637 roku , Głogów razem z Rzeszowem i Sędziszowem został zbrojnie zajęty przez zięcia Ligęzy -Dominika Zasławskiego .

W czasie swego krótkiego panowania w Głogowie Zasławski zdążył zatwierdzić wcześniejsze statuty i przywileje cechów : tkackiego i szewskiego. Pan ten jednak nie troszczył się o rozwój miasta, toteż gdy po śmierci jego żony , miasto przeszło w ręce Lubomirskich w 1648 roku następuje nowy okres w jego dziejach , który trwa prawie półtora wieku.

O początku panowania Lubomirskich w Głogowie wiemy stosunkowo mało, a to dlatego iż nie dochowały się do naszych czasów księgi miejskie i ławnicze z tego okresu , które spłonęły w czasie pożaru ratusza w czasie II wojny światowej. Ponadto nieustanne wojny XVII wieku, w których brali udział Lubomirscy jak również spory między spadkobiercami , jakie się wówczas toczyły nie sprzyjały zainteresowaniu rozwojem miast należących do tej rodziny.

Ofiarą wojen był również Głogów, który został spalony i złupiony zarówno przez najazd Rakoczego w 1657 roku jak i w czasie wojny sasko - szwedzkiej w 1709. Mimo zawieruchy wojennej Głogów otrzymuje w 1697 roku przywilej targowy od króla Jana III Sobieskiego.

Ponowny złoty wiek miasteczko przeżywa w XVIII wieku, kiedy to w 1706 roku po śmierci Hieronima Augustyna Lubomirskiego w skutek podziału latyfundiów rzeszowskiego utworzone zostaje " państwo głogowskie". Otrzymał je Jan Kazimierz starosta bolimowski, ożeniony z Urszulą z Branickich. Na obszar państwa głogowskiego składały się: Głogów, Rogoźnica, Wola Cicha, Styków, Medynia Głogowska. Ponadto Lubomirscy dzierżawili królewsczyzny: tzw. starostwo bratkowickie oraz 11 wsi i duże obszary lasów.

Młodzi Lubomirscy przystąpili do budowy stolicy swego państewka. Wybrali miejsce przeznaczone pierwotnie na folwark. Istnieje prawdopodobieństwo, że pałac wraz z parkiem projektował Tylman z Gameren - nadworny architekt Lubomirskich. Został on wybudowany w 1725 roku. Była to budowla murowana, z piętrową częścią środkową oraz parterowymi skrzydłami. Wnętrza zamku ozdobił poddany Lubomirskich pochodzący ze Stykowa Tomasz Mendyk.

Wraz z zamkiem Urszula Lubomirska urządziła słynny w tamtych czasach romantyczny ogród nazwany "Retyrada". Był to pierwszy tego typu ogród w Polsce. Urządzony został na obszarze wsi Rudna i jego ślady są do dziś dość widoczne. W ogrodzie znajdowały się: wyspa na stawie, liczne groble i mostki, murowane budowle a jego świetność opisała Elżbieta Drużbacka w poemacie "Opisaniu Retyrady". Również dla podniesienia rangi stolicy państwa głogowskiego Urszula zbudowała w pobliżu zamku w 1766 roku kościół i klasztor o.o. misjonarzy, w którym znajdował się cudami słynący obraz Matki Boskiej Śnieżnej zwanej inaczej Głogowską.

Księżna dbała również o samo miasto. Wybudowała murowany ratusz na miejscu starego drewnianego. Po obu stronach ratusza postawiła kolumny. Na jednej z nich stoi posąg Matki Boskiej, na drugiej św. Florian mający ustrzec miasto od pożarów. Również zbudowała nowy, murowany szpital dla ubogich, a wejścia do którego wisiał do niedawna piękny rokokowy krucyfiks ufundowany przez U. Lubomirską.

Księżna otoczyła również swoją opieką życie gospodarcze miasteczka. Rangę miasta podnosiło również to iż było ono siedzibą sądu miejskiego, co sprzyjało napływowi ludności do miasta, a co za tym idzie również rozwojowi handlu. Głośnie stały się wówczas głogowskie jarmarki. W XVIII wieku istniały również obok cechu szewców i tkaczy również cechy: krawiecki, rzeźnicki, szklarski, sitarski i cech rzemieślników różnych. Cech ten skupiał bednarzy, kołodziejów, kowali, powroźników, paciorników i innych rzemieślników, których było zbyt mało by utworzyć odrębny cech. Oprócz nich księżna Lubomirska ustanowiła w 1774 roku cech kupiecki. Dowodem zamożności Głogowian były liczne legaty przekazywane na rzecz kościoła i szpitala, oraz tytuły mieszczan " sławetnych" a nawet "szlachetnych".

"Złoty wiek Głogowa" zakończył się wraz ze śmiercią Urszuli z Branickich Lubomirskiej w 1776 roku. Państwo głogowskie odziedziczyła po niej jej córka Maria, żona Karola Radziwiłła - stale mieszkająca na Litwie.

W 1794 roku po śmierci Marii władze austriackie zajęły dobra głogowskie na rzecz skarbu za zaległe podatki. W zamku w 1812 roku osadzono szwadron kawalerii zamieniając go wraz z zabudowaniami na cele wojskowe. Ze stacjonowaniem wojsk związane było przykre wydarzenie, a mianowicie spalenie się w skutek zaproszenia ognia przez wojskowych klasztoru. Wydarzenie to miało miejsce w 1803 roku. Pamiątką po pobycie wojsk austriackich, a ściślej oddziały złożonego z Czechów jest - oprócz pary nazwisk o czeskim bądź niemieckim brzmieniu - kaplica św. Jana Nepomucena

Pobyt wojsk austriackich w mieście zakończył się w 1905 roku. W 1805 roku komendant szwadronu głogowskiego zakupił dobra wystawiane na sprzedaż w drodze licytacji. Sprowadził on robotników czeskich, co przyczyniło się do podniesienia poziomu gospodarki w miasteczku. Głogów pozostawał w rękach rodziny Filipa hr. Schwerts von Spork do roku 1892, kiedy to dobra głogowskie zakupił Adam Jędrzejowicz właściciel Staromieścia i Zaczernia.

Wiek XIX w historii miasteczka był bogaty w wiele istotnych dla Głogowian wydarzeń. W tym czasie miasteczko było ważnym centrum życia okolicznych wsi. To tutaj znajdował się sąd powiatowy, urząd skarbowy, poczta, notariat, apteka, lekarz, szkoła a później również straż pożarna i siedziba Towarzystwa "Sokół". Mieszkańcy Głogowa brali udział w powstaniu listopadowym, zaciągając się do tzw. legionu cudzoziemskiego organizowanego przez właściciela Bratkowic hr. Rey'a. Również w czasie Wiosny Ludów powstał w mieście oddział gwardii narodowej pod dowództwem Jana Baptisty

Grodeckiego, którego mundurem była mieszczańska kapota . Organizacja ta przetrwała kilkadziesiąt lat będąc czynnikiem rewolucyjnym w miasteczku. Strzegła porządku w mieście, ale również urzędowała patriotyczne pochody w rocznice świąt narodowych - uczyła młodych patriotyzmu. W latach 1863/64 kilku mieszczan głogowskich brało udział w walkach , natomiast miasto dostarczało powstańcom żywność, mundury i broń. Po okresie powstań narodowych schroniło się w miasteczku wielu powstańców . Jednym z nich był przybyły w 1848 roku krakowski lekarz rewolucjonista dr Mikołaj Lisowski. Niektórzy z przybyłych powstańców pozostali w miasteczku na zawsze zakładając tutaj powszechnie szanowane rody. Inni natomiast ,którzy mieli mniej szczęścia kończyli swój żywot w szpitalu założonym przez Ligęzę wpisując się w głogowski krajobraz szarymi szpitalnymi płaszczami z naszytym czerwonym krzyżem. Również po rewolucji 1905 roku Głogów przyciągnął licznych uciekinierów z Królestwa.

Przełomowym wydarzeniem w dziejach miasteczka było utworzenie w 1878 roku Ochotniczej Straży Pożarnej, która posiadała własny sztandar oraz wyróżniające ją umundurowanie wzorowane na mundurze austriackim. Powstanie tej organizacji było ważne z tego względu ,iż w tym czasie Głogów w większości drewniany nawiedzały dość często pożary trawiąc dobytek mieszkańców. Straż szybko stała się organizatorem imprez kulturalnych i patriotycznych w mieście. Pierwszym jej komendantem został Rudolf Menerka.

Drugą ważną organizacją tworzącą dzieje miasteczka było utworzone w 1903 roku Towarzystwo Gimnastyczne "Sokół". Miejszem spotkań stał się obszerny piętrowy budynek towarzystwa. Założycielem jego był miejscowy notariusz Pilecki. Najwięcej jednak "Sokół" zawdzięczał właśnie Rudolfowi Mnerce , który był kierownikiem szkoły, inicjatorem Powiatowej Kasy Zaliczkowej utworzonej w 1885 roku, naczelnikiem straży pożarnej, twórcą orkiestry im św. Cecylii działającej przy "Sokole" oraz twórcą fundacji posagowej dla biednych dziewcząt

Głogowski oddział liczył około 200 osób. Utworzono również oddział żeński tej organizacji. Orkiestra "Sokoła" występowała między innymi w Sandomierzu, oraz w Krakowie w czasie obchodów 500-lecia bitwy pod Grunwaldem. "Sokół" organizował również w miasteczku pochody z okazji rocznic patriotycznych. Po rewolucji 1905 roku przy głogowskim "Sokole" utworzono oddział "Drużyn Bartoszewych" , który następnie przekształcił się w "Sokołą Drużynę Strzelecką". Była ona finansowana przez Kasę Zaliczkową: posiadała mundury i broń. W 1914 roku kilkunastu głogowskich strzelców wstąpiło do II Brygady Legionów.

W latach 1906- 1910 powstaje w Głogowie Pierwsza Galicyjska Przędzalnia Lnu i Konopi założona przez Franciszka Weissę , która siedzibę znalazła w zamku opuszczonym w 1905 roku przez wojska austriackie . Zatrudniała ona kilkadziesiąt osób a jej kontynuatorką jest dzisiejsza fabryka plandek " Technitex" .

Lata po pierwszej wojnie światowej to okres marazmu w miasteczku. Wielu ambitnych młodych ludzi opuszcza miasto w poszukiwaniu pracy lub w zdobywaniu wiedzy. W mieście brakuje pracy, a po utworzeniu zakładów przemysłowych w ramach COP-u w Rzeszowie, Głogów staje się "sypialnią".

Mimo to staraniem Andrzeja Brzuzy - ówczesnego burmistrza głogowskiego - w 1927 roku zostaje wybudowana nowa szkoła podstawowa, zaprojektowana przez głogowianina Karola Turkowskiego. W 1929 roku przystąpiono do remontu ratusza ,który do tej pory służył w części jako szkoła podstawowa. Podczas remontu natrafiono na loszek służący za więzienie w XVIII w. Wybudowano również garbarnię. Na terenie Głogowa istniały takie zakłady: Przędzalnia Lnu i Konopii , masarnia specjalizująca się w słynnej kiełbasie głogowskiej, trzy garbarnie, rozlewnię wód gazowanych, piekarnie, młyn, restauracje. Miasto upamiętniło rocznicę odsieczy wiedeńskiej wybudowaniem w 1933 r pomnika .Urządzono również w części ziem dworskich zakupionych przez miasto park "Grabina".

W mieście mieszkało wtedy około 900 Żydów . Brali oni udział w życiu miasteczka działając w jego radzie miejskiej a nawet jak Dawid Rebhunow łożąc na remont kościoła oraz na badanie dziejów Głogowa.

W okresie okupacji powróciło do miasta wielu inteligentów pochodzenia głogowskiego. Działały tajne komplety. Już w 1939 roku zawiązał się ruch oporu. W Głogowie działała placówka Armii Krajowej dowodzona przez Kazimierza Nitkę ps. "Narwał" , oraz oddział Gwardii Ludowej. Podczas okupacji w mieście doszło do eksterminacji Żydów. Zostało utworzone getto, a następnie jego mieszkańcy zostali rozstrzelani. Miejszem egzekucji , zarówno dla Żydów głogowskich jak i rzeszowskich był las "Bór". Zginęło tam w 1942 roku około 2500 Żydów oraz 300 Polaków działających w ruchu oporu.

W nocy z 22 na 23 lutego 1943 roku oddział Gwardii Ludowej " Iskra" pod dowództwem St. Szybistego ze Stobiernej opanował Głogów i dokonał zniszczenia administracji niemieckiej . W czasie tej akcji

splonął ratusz. W odwecie Niemcy rozstrzelali pięciu mężczyzn. W 1944 roku Niemcy próbując opóźnić marsz Armii Radzieckiej zorganizowali silną obronę głogowskiego węzła drogowego. Pod koniec lipca na tyłach obrony niemieckiej rozpoczął akcję oddział AK w skład którego wchodziło wielu głogowiaków .

Miasto zostało wyzwolone 30 VII 1944 roku. Po wyzwoleniu przystąpiono do likwidacji skutków wojny. Wyremontowano wiele uszkodzonych budynków m in. szkołę . W 1950 roku zakończono elektryfikację Głogowa oraz budowę remizy Ochotniczej Straży Pożarnej. Ważnym wydarzeniem w powojennej historii miasta było oddanie 22 lipca 1960 roku linii kolejowej z Rzeszowa do Głogowa. W kolejnych latach powstało wiele nowych obiektów. Wybudowano nowoczesny dom kultury, ośrodek rekreacyjny złożony z basenów odkrytych, placówki gastronomicznej i wypożyczalni sprzętu wodnego i projektowanych domków letniskowych. Niestety obiekt ten nigdy w pełni nie został zrealizowany , a powstałe jego elementy uległy dewastacji.